

turinys

II *Prologas (Alma Guillermoprieto)*

23 *Leidėjo žodis (Conrado Zuluaga)*

~~~~~  
33 KELIAS Į MAKONDĄ  
*Gabrielio Garcíosa Márquezo*  
*1950–1966 metų kūryba*  
~~~~~

35 Pirmieji tekstai | 1950–1954

37 Buendijų namai (*romano eskizas*)

39 Pulkininko duktė (*romano eskizas*)

41 Pulkininko sūnus (*romano eskizas*)

44 Memė grįžta (*romano eskizai*)

45 Isabelės monologas žiūrint į lietu Makonde

53 Žmogus ateina per lietu

58 Diena po šeštadienio

85 Pašėlęs viesulas | 1955

191 Pulkininkui nėra kas rašo | 1961

257	Didžiosios Mamos laidotuvės 1962
261	Antradienio pokaitis
269	Vienąsyk
272	Mūsų miestelyje vagių nėra
302	Nuostabioji Baltasaro popietė
311	Montjelio našlė
318	Dirbtinės rožės
324	Didžiosios Mamos laidotuvės
345	Neramūs laikai 1966

Conrado Zuluaga

leidėjo žodis

GARCÍA MÁRQUEZAS dažnai kartoję, kad knygai parašyti iš pradžių reikia išmokyti ją rašyti ir tik tada sėsti prie rašomosios mašinėlės. Jam prireikė beveik dvidešimt metų gyventi Makonde, kad išmokyti parašyti romaną „Šimtas metų vienvėdis“.

Šios antologijos tikslas parodyti rašytojo kelią, kad smalsus skaitytojas susipažintų su kai kuriais tos kelionės etapais. Panašiai kaip naujakuris jis turėjo prisiskinti taką, išvalyti plotą ir bent jau bendrais bruožais įsivaizduoti būsimus personažus, kuriuos ten apgyvendins. Todėl ši antologija, sudaryta iš išbaigtų – bet įvairaus dydžio – tekstų, pavadinta „Kelias į Makondą“.

García Márquezas tuo pat metu įžengė į literatūrą ir žurnalistiką. Pirmą apsakymą „La tercera resignación“ („Trečias susitaikymas“*) paskelbė 1947 metų rugsėjį; po aštuonių mėnesių Kartachenoje pradėjo žurnalisto karjerą. 1950 metais jau buvo etatinis dienraščio „El Heraldo de Barranquilla“ reporteris. Turėjo savo skyrelį pavadinimu „La Jirafa“ ir pasirašydavo slapyvardžiu Septimus.

* Gabriel García Márquez, Trys apsakymai. – *Metai*, 2023, Nr. 3. Iš ispanų k. vertė Valdas V. Petrauskas.

Taip pat tomis dienomis su draugais ėmėsi leisti žurnalą „Crónica“, sporto ir literatūros savaitraštį, bet jis gana greit užgeso. Šeštame numeryje (1950 m. birželio 3 d.) pasirodo Garcíos Márquezo pasirašytas tekstas „La casa de los Buendía“ („Buendijų namai“) su įspėjama paantrašte: „Romano eskizas“. Pirmi vieši apmatai, įrodymas, ką jis sugeba įsivaizduoti ir kokias mintis dėlioja galvoje. Ir tą patį mėnesį vos po dešimties dienų „El Herald“ skiltyje pasirodo tekstas pavadinimu „La hija del coronel“ („Pulkininko duktė“) taip pat su paaiškinimu „Romano eskizas“, bet pasirašo nebe Septimus, o Gabrielis García Márquezas. Tas pats „pastatymas“, jeigu taip galima vadinti, tais pačiais metais kartojasi dviem atvejais: „El hijo del coronel“ („Pulkininko sūnus“) ir „El regreso de Meme“ („Memė grįžta“), atitinkamai birželio 23 dieną ir lapkričio 22 dieną.

Pirmame tekste jau minima giminės linija ir vienas įžymiausių personažų Aurelijanas Buendija, kuris po pilietinio karo grįžta į miestelį, ir vienintelis dovis, kurį parsineša, „ne-bent karinis laipsnis ir miglota neišvengiamos bėdos nuojauta“. Apsakyme „Memė grįžta“ kitas pulkininkas, – Garcíos Márquezo kūrinuose daug kariškių, vieni minimi vardu, kiti vos kariniu laipsniu, – po kelerių metų taps pagrindiniu „Pašėlusio viesulo“ personažu. Čia jis jau apdovanotas charakteriu, kuris romane nuves jį kryžkelėn: „Tada mano tėvas, samdęs ją penkiolika metų kaip tarnaitę, paėmė ją už rankos ir, nežiūrėdamas į susirinkusius, nusivedė į vidurį aikštės, nutaisęs orią ir paniekinančią miną, kokią nutaiso kiekvieną kartą, kai nepaiso kitų nuomonės.“ „Pašėlusio viesulo“ (1955) antro skyriaus pirmos pastraipos – tai šiek tiek pakeista „El Herald“ ketvirta skiltis.

1952 metų gruodžio 24 dieną baigdamas bendradarbiavimą Barankiljos dienraštyje, García Márquezas paskelbia „El invierno“ („Žiemą“), tekstą, užimantį visą paskutinį dienraščio puslapį, drauge su priedašu, kad tai vienas iš „Pašėlusio viesulo“ skyrių. Po trejų metų žurnalas „Mito“ paskelbia (Nr. 4, 1955 m. spalio–lapkritis) tą patį tekstą visam pasauliui žinoma antrašte „Isabelės monologas žiūrint į lietuvių Makondą“. Beveik po trisdešimties metų vienoje skiltyje „¿Cómo se escribe una novela?“ („Kaip rašyti romaną?“) (1984) rašytojas prisimena, kaip Jorge Gaitáneas Duránas ištraukia iš sudraskytų popierių prikrautos šiukšlių dėžės, jo manymu, skelbtiną tekstą: „Kaip pavadinsime?“ – klausia manęs daugiskaita, kaip reta tinkama tuo atveju. „Nežinau, – atsakiau. – Nes tai tik Isabelės monologas žiūrint į lietuvių Makondą.“ Gaitáneas Duránas beveik tuo pat metu pirmo lapo viršuje užrašo mano žodžius: „Isabelės monologas žiūrint į lietuvių Makondą“.

Tuose pirmuosiuose tekstuose miestelis vaizduojamas bendrais bruožais, net neturi pavadinimo. Kiek vėliau skaičiuotojas pastebės du labai panašius ir drauge skirtingus scenarijus. Miestelis dulkėtomis gatvėmis – vietovė su vienintele susisiekimo priemone, upe, kuria triskart per savaitę atplaukia kateris su keleiviais ir pašto maišu. Plieno juosta karštomis dienomis, žiemą išeinanti iš krantų ir nusiaubianti pakrantės kvartalus. Ir dar Makondas, taip pat beveik atskirtas nuo išorinio pasaulio. Upė nelaivuojama, nes „vaga nugulta baltų nusvidintų akmenų, didelių kaip dinosauro kiaušiniai“, kasdien ateina traukinys, nekaltas geltonas traukinys, o bananų plantacijų klestėjimo metais biuruose dūzgia ventiliatoriai, gyvenamuosiuose namuose pristatyta kėdžių ir baltų staliukų.

Pirmieji tekstai (1950–1954)

Buendijų namai

(Romano eskizas)

NAMUOSE GAIVU, naktimis drėgna, net vasarą. Namas šiaurinėje miestelio dalyje, vienintelės gatvės gale, aukštais, tvirtais cementiniais pamatais. Priebutis paaukštintas, be laiptų; vos užlipus matyti, kad erdvioje svetainėje labai nedaug baldų, du aukšti langai nuo grindų iki lubų žvelgia į gatvę, – tik tai ir skiria namą nuo visų kitų miestelyje. Niekas neprisimena, kad kada nors dieną būtų matęs duris uždaras. Niekas neprisimena, kad keturios pintinės supamosios kėdės būtų stovėjusios kitoje vietoje ar kitaip: išdėstytos kvadratu vidury svetainės, iš pažiūros lyg netekusios paskirties teikti poilsį, o dabar tik atliekančios paprastą ir beprasmišką puošmenos vaidmenį. Dabar kampe stovi gramofonas, šalia jo neįgali mergina. Bet anksčiau, pirmaisiais šimtmečio metais, namie būdavo tylu, liūdna; gal tyliau ir liūdniau nei kituose miestelio namuose, o toje be galo erdvioje svetainėje stovėjo vos keturios [...] (dabar ąsotis geriamam vandeniui su apsamanojusio akmens filtru) priešingame kampe, nei sėdėjo mergina.

Abipus vienintelio miegamojo durų kabo du senoviniai portretai, aprišti gedulo juosta. Pati atmosfera svetainėje dvelkia griežtumu, šaltu, bet elementariu ir sveiku kaip ir ryšulėlis su vestuvine suknele, siūbuojantis virš miegamojo

durų, arba kaip išdžiūvusi alavijo šakelė, prisegta laukujėms durims papuošti.

Aurelijanas Buendija grįžo į miestelį po pilietinio karo. Naujai iškeptam pulkininkui varginga maldininko kelionė, regis, nepaliko jokio pėdsako. Liko nebent karinis laipsnis ir miglota neišvengiamos bėdos nuojauta. Taip pat dalis kaltės dėl paskutiniojo Buendijos mirties ir neliestas maisto davinys, kad nemirtų iš bado. Taipgi namų jaukumo ilgesys ir noras gyventi ramybėje, taikiai, toli nuo karo, kad priebutis neužstotų saulės ir vidiniame kieme kabotų tarp dviejų stulpų parištas hamakas.

Miestelyje, kur buvo protėvių namai, pulkininkas su žmona rado tik stulpų nuodėgulus, kyšančius iš žemės, ir dieną dienon vėjo šluojamą aukštą sankasą. Niekas nebūtų atpažinęs tos vietos, kur anksčiau stovėjo namas. „Taip šviesu buvo, taip švaru“, – prisimindamas kalbėjo pulkininkas. Bet gaisravietėje, ten, kur kitados buvo užpakalinis kiemas, šalia išvietės būdelės, lyg prisikėlęs Kristus tarp griuvėsių vis dar žaliavo migdolmedis. Iš vienos pusės medis buvo toks pat, kaip ir kitados teikė pavėsį senių Buendijų vidiniam kiemui. Bet iš kitos, iš tos, kuri žvelgė į namą, styrojo gedulingos šakos, apanglėjusios, lyg viena migdolmedžio pusė būtų gyvenusi rudenį, o kita – pavasarį. Pulkininkas prisiminė, kokie buvo namai prieš karą. Prisiminė, kokie buvo šviesūs, pilni pakrikos muzikos, įvairiausių garsų, kurie, netilpdami viduje, tryško į lauką. Bet taip pat prisiminė, kaip gaižiai ir aitriai dvokė išvietė šalia migdolmedžio ir visa kamaraitė, pritvinusi nedrumsčiamos tylos, nugulusios salelėmis išdėliotus vazonus. Šluodamasi donja Soledada griuvėsiuose aptiko šventąjį Rapolą nudaužtu sparnu ir aliejinę lempele.

Ten jiedu ir pasistatė namą fasadu į vakarus, priešingai nei anas, kuris priklausė kare žuvusiems Buendijoms.

Statyti pradėjo pasibaigus liūtims, nei pasiruošę iš anksto, nei numatę ką nors aiškaus. Į duobą, skirtą pirmam šului, be jokių ceremonijų įstatė šventąjį Rapolą. Turbūt pulkininkas nieko panašaus negalvojo, žemėje braižydamas planą, bet šalia migdolmedžio, kur tebestovėjo išvietė, vis dar slūgsojo ta pati gaiva, kokia buvo tada, kai ten buvo diendaržis. Žodžiu, kai iškasė keturias duobes ir pasakė: „Štai toks ir bus namas su erdvia svetaine, kad vaikams užtektų vietos žaisti“, jau buvo padaryta visa, kas geriausia. Lyg žmonės, išmatavę orą, būtų nubrėžę namo ribas būtent ten, kur baigėsi vidinio kiemo tyla. Mat, kai išdygo keturi šulai, apribota erdvė tapo tyra ir drėgna, kokia yra dabar namuose. Tarp keturių sienų išliko medžio gaiva ir nedrumsčiama, paslaptinga išvietės tyla. Lauke liko miestelis su visu karščiu ir triukšmu. Ir po trijų mėnesių, kai uždengė stogą, kai išbalino sienas, viduje vis dar buvo – ir tebėra – dalis kiemo.

pulkininko duktė

(Romano eskizas)

BAŽNYČIOJE UŽ PASKUTINIŲ KLAUPTŲ, tiesiai po choro balkonu, stovėjo kėdė, skirta pulkininkui Aurelijai Buendijai. Šalia kėdės – laisva vieta, ten Remedija dėdavo pagalvėlę, kad galėtų priklaupiti, kai priklaupia tėvas. Pulkininkas sėdėdavo ant kėdės tik per pamokslą. Pirmąjį sekmadienį Remedija nežinojo, ką daryti, tėvui atsisėdus.